

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

БІБЛІОТЕКА

МАН

Ігор Коляда

Яніна Камбалова

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ»

Дослідницько-експериментальний напрям

Київ – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Ігор Коляда

Яніна Камбалова

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
«ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ»**

Дослідницько-експериментальний напрям

Київ – 2018

Автори:

Коляда І. А., професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор іст. наук

Камбалова Я. М., доцент кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, канд. пед. Наук

Редакційна колегія:

І. В. Кручик, С. О. Лихота, О. Г. Мережинська, Н. О. Халупко

Загальна редакція:

Рєєнт О. П., чл.-кор. НАН України, д. іст. н., проф.

Рецензенти:

Ладиченко Т. В., завідувач кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, канд. іст. наук, професор

Мартенко О. О., завідувач науково-методичного центру Управління освіти Броварської міської ради, вчитель історії та правознавства вищої категорії Броварського навчально-виховного об'єднання Київської області

Рекомендовано науково-методичною радою
Національного центру «Мала академія наук України»
(протокол № 4 від 05.12.2017)

Коляда І. А. Навчальна програма з позашкільної освіти «Всесвітня історія». Дослідницько-експериментальний напрям / І. А. Коляда, Я. М. Камбалова ; [відп. за вип. О. Лісовий, С. Лихота]. – К., 2018. – 52 с.

У виданні подано навчальну програму дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти, зміст якої спрямований на підготовку талановитої молоді МАН у галузі всесвітньої історії, реалізацію її творчого і дослідницького потенціалу.

Видання розраховане на студентів, викладачів, педагогічних працівників і спеціалістів, які займаються позашкільною освітою.

© Коляда І. А., Камбалова Я. М., 2018

© Національний центр

«Мала академія наук України», 2018

ЗМІСТ

Навчальна програма «Всесвітня історія». Пояснювальна записка	4
Основний рівень	7
Вищий рівень, перший рік навчання	22
Вищий рівень, другий рік навчання	33
Орієнтовний перелік обладнання	45
Література	47

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Всесвітня історія як навчальний предмет відіграє важливу роль у розвитку особистості юного дослідника. Процес навчання всесвітньої історії полягає у вивченні й інтерпретації історичних фактів і суспільних явищ різних країн, регіонів та цивілізацій, аналізі спільних рис та відмінностей їх історичного розвитку, з'ясуванні матеріальних і духовних досягнень та перспектив людства у минулому, сучасному та майбутньому. Всесвітня історія вивчає та описує єдиний всесвітньо-історичний процес, який відбиває загальні закономірності, притаманні історичному розвитку суспільства загалом, і кожного народу зокрема, залежно від конкретних умов його розвитку. Саме тому в різних народів вони можуть проявлятися у різний час, із неоднаковою повнотою і мати свою специфіку.

В умовах розгортання сучасних процесів глобалізації, формування нової системи загальнолюдських цінностей та опанування західної моделі сприйняття історичної реальності дедалі наростає необхідність формування у школярів розуміння особливостей розвитку інших країн, самотності їх історичного та культурного розвитку.

Всесвітня історія є предметною дисципліною у наукових відділеннях історії, філософії та суспільствознавства Малої академії наук України. Це потребує поглиблення історичних знань вихованців, удосконалення їхніх умінь та навичок під час розв'язання тестових завдань, лаконічного та водночас чіткого й осмисленого викладу розгорнутих відповідей на запропоновані відкриті запитання з базової контрольної дисципліни.

Навчальна програма передбачає поглиблене вивчення провідних процесів і явищ всесвітньої історії, формування у школярів ключових та предметно-історичних компетентностей:

- *пізнавальної*: засвоєння і поглиблення історичних знань, специфіки політичних, соціально-економічних, соціокультурних процесів різних країн світу; ознайомлення з особливостями учнівського історичного дослідження; оволодіння теоретичними основами наукової діяльності, вивчення методики, психології, організації і проведення науково-дослідницької діяльності;
- *практичної*: закріплення вивченого матеріалу на основі різних видів завдань; формування навичок дослідницької, пошукової роботи; вмінь розшифрувати, аналізувати й інтерпретувати архівні, актові джерела; засвоєння етики спілкування у процесі збирання і записування історичного матеріалу, вмиле застосування отриманих знань на практиці; здобуття навичок написання та захисту науково-дослідницької роботи;

- *творчої*: розвиток творчих здібностей у ході аналізу, пояснення історичних фактів, формулювання теоретичних понять, положень, концепцій;
- *соціальної*: виховання громадської свідомості; формування системи загальнолюдських цінностей, позитивних емоційно-вольових рис (самостійності, наполегливості, працелюбності тощо);

Навчальна програма розрахована на роботу з дітьми 8–11-х класів протягом трьох років. Рівень навчання слухачів – основний та вищий. На опрацювання навчального матеріалу відводиться така кількість годин: основний рівень – один рік навчання, 216 годин (6 годин на тиждень); вищий рівень (два роки навчання), перший рік – 216 годин (6 годин на тиждень), другий рік – 288 годин (8 годин на тиждень). Кількісний склад навчальної групи – 8–12 дітей.

Навчальну програму створено відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної середньої освіти з освітньої галузі «Суспільствознавство». За основу програми взято ключові компоненти, що вивчають у загальноосвітній школі, знання яких має бути засвоєно та поглиблено шляхом міждисциплінарних зв'язків, широкого використання різноманітних історичних джерел, художньої літератури й інтерактивних технологій навчання.

Програма спрямована на формування в талановитої і здатної до наукової роботи молоді системного підходу до вивчення всесвітньої історії, навичок критичного історичного мислення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, синхронізувати події та процеси історії країн Західної та Центрально-Східної Європи, Америки, Азії та Африки.

Навчальна програма передбачає поєднання теоретичного матеріалу з практичними завданнями. Теоретичний матеріал пропонується подавати у формі лекцій з елементами евристичних бесід, дискусій, з використанням мультимедійних презентацій. Пропонуються різноманітні методи навчання: пояснювально-ілюстративний (розповідь, пояснення, міркування, евристична бесіда тощо); репродуктивний (складання тезових конспектів, складних планів, хронологічних таблиць); проблемно-пошуковий (аналіз документів, спогадів очевидців, карикатур, навчальних картин); дослідницький; методи взаємодії викладача та учнів, самостійної роботи учнів тощо.

Серед різноманітних форм проведення практичних робіт перевагу надано: роботі з історичними джерелами, картами, складанню таблиць і схем; розв'язанню завдань різного рівня складності; виконанню творчих завдань; семінарам, дискусіям, бліц-опитуванням; роботі в малих групах, у парах, «мозковому штурму», діловим іграм.

Окремі години передбачено для відвідування музеїв, виставок, пам'яток архітектури та історії, перегляду документальних, науково-популярних кінофільмів, прослуховуванню відеолекцій; музичних творів тощо.

На заняттях застосовують різноманітні засоби навчання: друковані видання, наочні матеріали (карти, навчальні картини, ілюстрації, портрети), використовують технічні засоби навчання (комп'ютер, проектор, екранну панель).

Перевіряють та оцінюють знання дітей під час практичного закріплення матеріалу, обговорення проблемних питань, роботи з історичними джерелами, бесід за питаннями теми, складання історичних портретів, роботи з джерелами, картами, заповнення таблиць, підготовки й обговорення учнівських доповідей, захисту дослідницьких робіт, проведення вікторин, брейн-рингів, історичних аукціонів, написання статей, рефератів, участі у конференціях, олімпіадах.

Протягом першого року навчання (основний рівень) діти мають оволодіти теоретичним матеріалом починаючи від історичного розвитку світу у стародавню добу до кінця XVIII ст.; вдосконалити навички критичного історичного мислення, порівнювати тенденції політичного, соціально-економічного, соціокультурного розвитку країн світу в різні історичні періоди; оволодіти основоположними засадами самостійних наукових досліджень. З метою розвитку дослідницьких умінь за програмою гуртківець має пройти шлях від написання аналітичних есе з певного проблемного питання до самостійного виокремлення чи пошуку проблеми, яка потребує наукового розв'язання.

Під час навчання за навчальною програмою вищого рівня (перший рік навчання) вихованці продовжують поглиблено вивчати всесвітню історію кінця XVIII – XIX ст. Цей період є значно більш перспективним щодо виділення і наукового дослідження обраної слухачем проблеми. Передбачається, що гуртківець уже матиме достатню теоретичну і практичну підготовку, аби розпочати написання і захищати власну наукову працю. Великого значення на цьому етапі навчання надають індивідуальній роботі під науковим керівництвом зі структуризації зібраного емпіричного матеріалу, його наукового аналізу, інтерпретації та оформлення його подання у дослідженні.

На другому році навчання вищого рівня учень має завершити теоретичну підготовку із всесвітньої історії (історія XX – початку XXI ст.) та сформувати всі необхідні історико-просторові, хронологічні, спеціальні, логічні та аксіологічні компетенції. Учень має повною мірою володіти навичками аналітичного аналізу, порівняння, узагальнення, представити і захистити своє наукове дослідження.

Як підсумок науково-дослідницької роботи дітей пропонується організувати наукову конференцію, на якій юні науковці презентують результати наукових досліджень і захищають свої роботи.

Програму можна використовувати під час організації занять у групах індивідуального навчання, які організовують відповідно до Положення про

порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2004 № 651 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки від 10.12.2008 № 1123).

Програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення до змісту програми, плануючи свою роботу з огляду на інтереси гуртківців і стан матеріально-технічної бази закладу.

Розподіл годин за темами – орієнтовний. Керівник гуртка виходячи з рівня підготовки дітей може визначити, скільки годин потрібно на опанування кожної теми, і внести до програми відповідні корективи.

Перелік обладнання у програмі подано як орієнтовний відповідно до можливостей навчального закладу.

Основний рівень

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	усього	теоретичні	практичні
Вступ	2	1	1
Розділ 1. Життя людей за первісних часів	4	2	2
Розділ 2. Давній Єгипет	8	4	4
2.1. Утворення держави та цивілізації в Єгипті. Розквіт та занепад Єгипту в II тис. до н. е.	4	2	2
2.2. Культура Давнього Єгипту	4	2	2
Розділ 3. Давні Індія та Китай	6	4	2
Розділ 4. Давня Греція	8	4	4
4.1. Становлення античної грецької цивілізації	4	2	2
4.2. Антична грецька цивілізація класичної доби. Еллінізм	4	2	2
Розділ 5. Давній Рим	8	4	4
5.1. Стародавній Рим за царської та республіканської доби	4	2	2
5.2. Римська імперія	4	2	2
Розділ 6. Середньовічний світ Західної Європи	4	2	2
Розділ 7. Повсякденне життя Середньовічної Європи	4	2	2
Розділ 8. Перші середньовічні держави	12	6	6
8.1. Франкська держава	4	2	2
8.2. Візантійська імперія	4	2	2

8.3. Арабський халіфат	4	2	2
Розділ 9. Європейські держави в добу Середньовіччя	8	4	4
9.1. Середньовічні держави: від роздробленості до становопредставницьких монархій (початок)	4	2	2
9.2. Середньовічні держави: від роздробленості до становопредставницьких монархій (продовження)	4	2	2
Розділ 10. Культура Західної Європи у V–XV ст.	4	2	2
Розділ 11. Країни Центральної та Східної Європи в X – XV ст.	4	2	2
Розділ 12. Середньовічний Схід	6	4	2
Розділ 13. Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій	4	2	2
Розділ 14. Людина Ранньої Нової доби	4	2	2
Розділ 15. Європейське Відродження	4	2	2
Розділ 16. Реформація і Контрреформація	6	4	2
Розділ 17. Західноєвропейські держави в XVI – першій половині XVII ст.	10	6	4
17.1. Іспанія. Нідерланди. Нідерландська національно-визвольна війна	4	2	2
17.2. Франція. Англія. Тридцятилітня війна	6	4	2
Розділ 18. Культура Західної Європи XVI – першої половини XVII ст.	6	4	2
Розділ 19. Криза старого порядку. Початок модернізації	12	8	4
19.1. Революція XVII ст. і промисловий переворот в Англії, Франції	6	4	2
19.2. Просвітництво. Освічений абсолютизм. Сполучені штати Америки	6	4	2
Розділ 20. Країни Сходу	6	4	2
Розділ 21. Основи науково-дослідницької діяльності	72	30	42
Розділ 22. Екскурсії, конкурси, тематичні заходи	12	4	8
Підсумок	2	2	-
Разом	216	109	107

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год)

Теоретична частина. Мета, завдання роботи гуртка. Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Організаційні моменти.

Основи періодизації та ключові події всесвітньої історії. Рекомендована література.

Практична частина. Робота в малих групах: підготовка переліків ключових питань всесвітньої історії.

Розділ 1. Життя людей за первісних часів (4 год)

Теоретична частина. Наукові та релігійні теорії походження людини. Основні етапи антропогенезу. Розселення людей земною кулею. Форми господарювання первісної людини. Привласнювальні й відтворювальні форми господарства. Суспільна організація (рід – плем'я – община) та організація влади (народні збори – рада старійшин – вождь) за первісних часів. Культура та вірування людей за первісних часів.

Практична частина. Зазначення на карті найбільш відомих стоянок найдавніших людей. Характеристика знарядь праці давніх людей. Дискусія щодо теорій походження людини.

Розділ 2. Давній Єгипет (8 год)

2.1. Утворення держави та цивілізації в Єгипті. Розквіт і занепад Єгипту у II тис. до н. е. (4 год)

Теоретична частина. Вплив природно-географічних умов на розвиток єгипетської цивілізації. Повсякдення і господарське життя. Утворення держави та цивілізації в Єгипті. Влада, суспільна організація у Стародавньому Єгипті. Будівництво пірамід (Джосер, Хеопс).

Практична частина. Робота з картою. Характеристика природно-географічних умов Давнього Єгипту й обґрунтування їх впливу на виникнення давньоєгипетської цивілізації. Написання есе про повсякденне життя давніх єгиптян. Складання схем «Влада у Давньому Єгипті», «Суспільна організація у Давньому Єгипті».

2.2. Культура Давнього Єгипту (4 год)

Теоретична частина. Розквіт і занепад Єгипту у II тис. до н. е. Хатшепсут. Тутмос III. Рамзес II. Архітектура і мистецтво, писемність та освіта. Міфи і релігія Стародавнього Єгипту/

Практична частина. Складання тематичної таблиці «Культура Давнього

Єгипту». Обговорення міфів Давнього Єгипту в малих групах. Виконання творчих завдань (ілюстрації до сюжетів давньоєгипетських міфів або зображення єгипетських богів). Спільне обговорення теми «Внесок єгипетської цивілізації у світову культуру».

Розділ 3. Давні Індія та Китай (6 год)

Теоретична частина. Вплив природно-географічних умов на розвиток цивілізацій в Індії. Індська цивілізація. Ведійська цивілізація. Суспільний устрій, релігія та повсякденне життя Давньої Індії. Будда та його вчення.

Вплив природно-географічних умов на розвиток цивілізації в Китаї. Суспільний устрій та повсякденне життя Давнього Китаю. Конфуцій та його вчення. Давньокитайські імперії.

Практична частина. Обговорення впливу природно-кліматичних умов на розвиток цивілізації в Індії та Китаї. Обговорення особливостей суспільного устрою та повсякденного життя Давньої Індії і Давнього Китаю у малих групах. Складання схем «Суспільний устрій Давньої Індії» та «Суспільний устрій Давнього Китаю». Складання порівняльної таблиці «Давньокитайські імперії». Підготовка та представлення доповідей на теми «Будда та його вчення» і «Конфуцій та його вчення».

Розділ 4. Давня Греція (8 год)

4.1. Становлення античної грецької цивілізації (4 год)

Теоретична частина. Вплив природно-географічних умов на розвиток античної грецької цивілізації. Населення Давньої Греції. Перекази про найдавнішу історію Греції. Археологічне відкриття Мінойської та Ахейської палацових цивілізацій, їх основні центри; розквіт і занепад. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера. Боротьба демосу зі знаттю. Грецька тиранія. Велика грецька колонізація. Заснування античних грецьких поселень на території України. Взаємини греків і місцевого населення. Об'єднання Аттики. Законодавча реформа. Ліквідація тиранії в Афінах. Завершення формування Афінського поліса. Спарта.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Позначення на карті основних центрів Мінойської та Ахейської палацових цивілізацій античних грецьких поселень на території України. Складання порівняльної таблиці «Мінойська та Ахейська палацові цивілізації». Підготовка коротких повідомлень про історію античних грецьких поселень на території України. Робота з літературними джерелами (грецькі міфи, твори Гомера). Вікторина на тему «Особливості побуту і виховання спартанців».

4.2. Антична грецька цивілізація класичної доби. Еллінізм (4 год)

Теоретична частина. Греко-перські війни. Марафонська битва. Похід Ксеркса. Утвердження демократії в Афінах за Перикла. Права та обов'язки громадянина. Не громадянське населення афінського поліса. Господарювання та повсякденне життя у Давній Греції. Античні олімпійські ігри. Сім'я, освіта і виховання афінян. Криза грецького поліса. Демосфен. Підкорення Греції Філіпом II. Східний похід Олександра Македонського. Елліністичні держави. Основні риси еллінізму. «Зустріч цивілізацій». Культура за елліністичної доби.

Практична частина. Робота з джерелами. Заповнення таблиць «Права та обов'язки громадянина Афінського полісу за Перикла» і «Культура за елліністичної доби». Робота з історичною картою. Складання картосхем видатних битв Східного походу. Складання історичного портрета Олександра Македонського. Підготовка доповідей на теми «Господарювання та повсякденне життя у Давній Греції», «Античні олімпійські ігри», «Сім'я, освіта і виховання афінян». Брейн-ринг.

Розділ 5. Давній Рим (8 год)

5.1. Стародавній Рим за царської та республіканської доби (4 год)

Теоретична частина. Вплив природно-географічних умов на життя населення Апеннінського півострова. Виникнення міста Риму. Царська доба в історії Стародавнього Риму. Римська республіка V – I ст. до н. е. Боротьба плебеїв із патриціями за свої права. Соціальний устрій та організація влади. Права та обов'язки громадянина. Військова експансія Риму й утворення Римської середземноморської держави. Релігія, сім'я і виховання. Криза Римської республіки. Боротьба за республіку: реформи братів Гракхів. Перший тріумвірат і диктатура Цезаря.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Заповнення таблиці «Права та обов'язки римських громадян за республіканської доби». Обговорення в малих групах теми «Боротьба плебеїв із патриціями за свої права». Складання порівняльної таблиці «Реформи братів Гракхів». Підготовка й обговорення доповіді «Релігія, сім'я і виховання у Стародавньому Римі». Складання історичного портрета Цезаря.

5.2. Римська імперія (4 год)

Теоретична частина. Римська імперія доби принципату. Октавіан Август, Марк Аврелій. Місто Рим і його повсякденне життя. Кризові явища у Римській імперії. Реформи Діоклетіана і Константина. Виникнення християнства та християнізація Римської імперії. Перетворення християнства на офіційну релігію Римської імперії. Розпад Римської імперії на Західну і Східну (Візантію). Початок Великого переселення народів. Захоплення Риму варварами.

Практична частина. Обговорення питань. Робота з історичними джерелами щодо суспільного та господарського життя і духовного світу давніх римлян. Заповнення порівняльної таблиці «Реформи Діоклетіана і Константина». Дискусія на тему «Причини розпаду Римської імперії». Робота з історичною картою (позначення основних напрямків початкового етапу Великого переселення народів). Обговорення в малих групах питань «Виникнення християнства та християнізація Римської імперії», «Перетворення християнства на офіційну релігію Римської імперії». Складання історичних портретів Октавіана Августа і Константина. Заповнення таблиці «Культура Давнього Риму». Історичний аукціон.

Розділ 6. Середньовічний світ Західної Європи (4 год)

Теоретична частина. Зв'язок людини і природи. Рух населення. Внутрішня і воєнна колонізація. Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Християнізація Європи. Християнська церква раннього Середньовіччя.

Практична частина. Обговорення питань теми. Дискусія на тему «Зв'язок людини і природи в Середньовічну епоху». Робота з джерелами. Складання порівняльної таблиці «Три стани середньовічного суспільства». Написання рефератів. Підготовка і виступ із доповідями на теми «Християнізація Європи», «Християнська церква раннього Середньовіччя».

Розділ 7. Повсякденне життя Середньовічної Європи (4 год)

Теоретична частина. Замок. Рицарські традиції. Життя селян. Середньовічне місто. Ремесло і цехи. Торгівля та гільдії. Міські комуни. Міська культура і повсякденне життя.

Практична частина. Бліц-опитування за запитаннями. Робота з джерелами. Обговорення в малих групах питань «Рицарські традиції», «Життя селян», «Ремесло і цехи», «Середньовічна торгівля та гільдії». Виконання творчих завдань: написання есе на тему «Міська культура та повсякденне життя середньовічної людини»; створення ілюстрації до обраної теми.

Розділ 8. Перші середньовічні держави (12 год)

8.1. Франкська держава (4 год)

Теоретична частина. Утворення «варварських» королівств. Франкська держава. Хлодвіг. Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії.

Практична частина. Бесіди за питаннями теми. Робота з джерелами. Робота з історичною картою: позначення територій, що завоював Карл Великий, та наслідків розподілу Франкської імперії. Складання історичного портрету Карла Великого. Написання аналітичного есе.

8.2. Візантійська імперія (4 год)

Теоретична частина. Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії і династії Комнінів. Культура Візантії.

Практична частина. Складання порівняльної характеристики суспільно-політичного життя Західної Римської та Візантійської імперій. Обговорення в малих групах досягнень та недоліків правління Македонської династії і династії Комнінів. Складання історичного портрету Юстиніана I. Заповнення таблиці «Культура Візантії».

8.3. Арабський халіфат (4 год)

Теоретична частина. Природно-географічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання. Розквіт і занепад перших Халіфатів. Розвиток арабо-мусульманської культури.

Практична частина. Характеристика природно-географічних умов Аравії за картою. Позначення на карті напрямків і територій головних арабських завоювань. Дискусія на тему «Вплив ісламу на життя сучасного людства». Написання есе «Розвиток арабо-мусульманської культури».

Розділ 9. Європейські держави в добу Середньовіччя (8 год)

9.1. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій (початок) (4 год)

Теоретична частина. Франція у XI – XV ст. Філіп IV Красивий. Столітня війна. Англія в XI – XV ст. Вільгельм I Завойовник. Генріх II Плантагенет. «Велика хартія вольностей». Війна троянд.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Заповнення хронологічної таблиці «Столітня війна». Робота з історичними джерелами («Велика хартія вольностей»). Складання історичного портрета (на вибір) Філіпа IV Красивого або Генріха II Плантагенета. Розв'язання тестових завдань.

9.2. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій (продовження) (4 год)

Теоретична частина. Священна Римська імперія. Оттон I. Зовнішня політика германських імператорів. Фрідріх II Штауфен. Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція). Реконкіста. Утворення королівства Іспанія. Ізабель I, Фернандо II.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Складання порівняльної таблиці «Зовнішня та внутрішня політика Оттона I і Фрідріха II Штауфена». Дискусія на тему «Роль історичних особистостей у державотворчих процесах (на прикладі Ізабель I та Фернандо II)». Підготовка рефератів.

Розділ 10. Культура Західної Європи у V – XV ст. (4 год)

Теоретична частина. Середньовічні школи та університети. Архітектура і мистецтво. Раннє Відродження та гуманізм.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Підготовка доповіді на тему «Середньовічні школи та університети». Заповнення таблиці «Культура Західної Європи у V – XV ст.». Дискусія на тему «Вплив католицької церкви на середньовічну культуру й освіту». Робота з наочними джерелами: виконання індивідуальних завдань за ілюстраціями та репродукціями (опис пам'яток середньовічної архітектури або живопису).

Розділ 11. Країни Центральної та Східної Європи в X – XV ст. (4 год)

Теоретична частина. Польське королівство. Казимир III. Велике князівство Литовське. Угорське королівство. Іштван I. Королівство Чехія. Ян Гус і Гуситські війни. Монгольська навала на Русь. Новгородська боярська республіка. Московська держава. Іван III.

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з історичною картою. Складання порівняльних таблиць: «Зовнішня та внутрішня політика країн Центральної та Східної Європи у X–XV ст.», а також «Зовнішня та внутрішня політика Новгородської боярської республіки та Московської держави». Підготовка й обговорення доповідей на теми «Ян Гус і Гуситські війни», «Монгольська навала на Русь». Складання історичного портрета Івана III. Тестові завдання.

Розділ 12. Середньовічний Схід (6 год)

Теоретична частина. Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії. Китай за часів династії Тан. Завоювання Китаю монголами. Династія Мін. Досягнення китайської культури. Індія. Касти. Індуїзм. Делійський султанат. Досягнення індійської культури.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичними джерелами. Складання історичного портрета Мехмеда II. Складання порівняльних таблиць «Культура країн Середньовічного Сходу», «Китай за часів династій Тан та Мін». Підготовка й обговорення доповіді на тему «Досягнення середньовічної індійської культури».

Розділ 13. Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій (4 год)

Теоретична частина. Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV – XVI ст. Подорожі португальців. Христофор Колумб і відкриття Нового Світу. Перша навколосвітня подорож. Завоювання Нового Світу. Конкістадори у Новому Світі. Перші колонії. Освоєння європейцями Північної Америки. Наслідки Великих географічних відкриттів.

Практична частина. Робота з картою: позначення основних маршрутів епохи Великих географічних відкриттів XV – XVI ст. Робота з історичними джерелами. Обговорення в малих групах проблемних питань «Передумови та причини Великих географічних відкриттів», «Наслідки Великих географічних відкриттів». Підготовка й обговорення доповіді на тему «Конкістадори у Новому Світі». Індивідуальна дослідницько-пошукова робота.

Розділ 14. Людина Ранньої Нової доби (4 год)

Теоретична частина. Матеріальний світ і суспільство. Зміни у суспільстві. Шлюб і сім'я, становище жінки. Технічні вдосконалення. Господарювання, мануфактури, капіталізм.

Повсякденне життя Західної Європи. Житло і хатне начиння. Зміни у харчуванні. Правила застілля. Одяг і мода.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Складання тематичної таблиці «Технічні вдосконалення Ранньої Нової доби». Складання порівняльної таблиці «Особливості цехового та мануфактурного виробництва». Аналітична робота з ілюстраціями про повсякденне життя людей Ранньої Нової доби. Обговорення в малих групах повсякденного життя мешканців Західної Європи: «Житло і хатне начиння», «Зміни у харчуванні», «Правила застілля», «Одяг і мода». Підготовка виступів на ці теми з використанням додаткових джерел інформації.

Розділ 15. Європейське Відродження (4 год)

Теоретична частина. Народження нової культури. Італійські гуманісти. Гуманізм за Альпами. Поява утопій. Політичні теорії. Мистецтво Високого Відродження.

Новий тип творчої людини. Італійське Відродження. Мистецтво Німеччини. Мистецтво Нідерландів.

Практична частина. Обговорення питань теми. Позначення на карті найвизначніших культурних центрів епохи Відродження. Заповнення порівняльної таблиці «Італійське та Північне Відродження». Обговорення проблемного питання «Відображення у творчості митців Відродження цінностей епохи Раннього Нового часу». Виконання індивідуальних завдань на тему «Улюблений твір мистецтва Високого Відродження». Вікторина «Визначні митці епохи Високого Відродження та їх творчість».

Розділ 16. Реформація і Контрреформація (6 год)

Теоретична частина. Німеччина напередодні Реформації. Мартін Лютер і початок Реформації. Народна Реформація. Від народження протестантизму до Аугсбурзького миру.

Поширення Реформації та Контрреформація. Реформація у Женеві і поява кальвіністської церкви. Перехід папства до Контрреформації. Орден єзуїтів. Тридентський собор.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою: позначення регіонів поширення протестантських церков у Західній Європі. Складання порівняльної таблиці «Реформація в Німеччині та Женеві». Складання історичних портретів Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера або Жана Кальвіна (на вибір). Підготовка й обговорення доповідей на теми «Народна Реформація в Німеччині», «Історія Ордену єзуїтів», «Тридентський собор».

Розділ 17. Західноєвропейські держави у XVI – першій половині XVII ст. (10 год)

17.1. Іспанія. Нідерланди. Нідерландська національно-визвольна війна (4 год)

Теоретична частина. Іспанія на межі XV – XVI ст. Правління Карла V. Філіп II. Занепад Іспанії.

Нідерланди у складі іспанської монархії. Початок національно-визвольного руху. Гьози і Вільгельм Оранський. Народження республіки.

Практична частина. Бліц-опитування. Обґрунтування характеру і визначення основних рис війни у Нідерландах. Складання хронологічної таблиці «Нідерландська національно-визвольна війна». Складання характеристики Філіпа II та Вільгельма Оранського.

17.2. Франція. Англія. Тридцятилітня війна (6 год)

Теоретична частина. Народження абсолютизму у Франції. Релігійні війни. Генріх IV. Кардинал Ришельє.

Зміни в англійському суспільстві. Королівська Реформація. Єлизавета I. Прихід до влади династії Стюартів. Характер міжнародних відносин. Народження постійної дипломатії. Тридцятилітня війна. Вестфальський мир.

Практична частина. Робота з історичними джерелами. Робота з історичною картою. Бесіда за питаннями теми. Складання історичного портрета кардинала Ришельє. Обговорення проблемних питань «Народження абсолютизму у Франції», «Релігійні війни», «Королівська Реформація у Англії». Історична вікторина «Тридцятилітня війна».

18. Культура Західної Європи XVI – першої половини XVII ст. (6 год)

Теоретична частина. Досягнення науки. Нові знання про Всесвіт. Пошук нових способів пізнання світу. Досягнення медицини. «Полювання на відьом». Література і мистецтво.

Характер європейської культури. Літературні образи Мігеля Сервантеса. В. Шекспір і театр. Мистецтво доби бароко.

Практична частина. Історична вікторина за змістом теми. Складання таблиць: «Досягнення науки у Західній Європі у XVI – першої половини XVII ст.» та «Західноєвропейська література і мистецтво XVI – першої половини XVII ст.». Робота з літературними джерелами. Обговорення проблемного питання «Полювання на відьом як історичне явище». Аналітична робота з наочними джерелами. Індивідуальні творчі завдання.

Розділ 19. Криза старого порядку. Початок модернізації (12 год)

19.1. Революція XVII ст. і промисловий переворот в Англії, Франції (6 год)

Теоретична частина. Англія напередодні революції. Карл I. О. Кромвель. Переворот 1668 року. Початок промислового перевороту. Абсолютизм за Людовіка XIV. Двір Короля-сонце. Ж. Б. Кольбер. Війни Людовіка XIV. Французький класицизм.

Практична частина. Історична вікторина. Робота з історичною картою (позначити основні події Англійської революції та громадянської війни, завоювання Людовіка XIV). Обговорення проблемного питання «Промисловий переворот у Англії». Обговорення в малих групах реформ, проведених у Англії та Франції під час правління О. Кромвеля та Людовіка XIV. Складання історичних портретів О. Кромвеля та Людовіка XIV. Тестові завдання.

19.2. Просвітництво. Освічений абсолютизм. Сполучені Штати Америки (6 год)

Теоретична частина. Витоки і зміст Просвітництва. Французьке Просвітництво. Вплив Просвітництва на суспільство. Література і мистецтво. Зміни у повсякденному житті. Освічений абсолютизм. Англійські колонії у Північній Америці. Початок боротьби проти метрополії. Проголошення незалежності. Конституція США.

Практична частина. Робота з джерелами. Обговорення проблемного питання «Вплив Просвітництва та освіченого абсолютизму на становлення суспільства в епоху Раннього Нового часу». Робота з історичною картою. Дискусія про причини початку і наслідки боротьби англійських колоній у Північній Америці проти метрополії. Перегляд і обговорення уривків художнього фільму «Патріот». Підготовка мультимедійних презентацій.

Розділ 20. Країни Сходу (6 год)

Теоретична частина. Османська імперія та її зовнішня політика. Ослаблення Османської імперії. Держава Великих Моголів. Правління Акбара і Шаха Джахана.

Проникнення європейців до Індії, встановлення англійського володарювання. Релігійне та культурне життя.

Китай за правління династії Мін. Імперія Цин. Об'єднання та самозакриття Японії. Культура.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Заповнення порівняльних таблиць: «Культурне життя країн Сходу другої половини XVII–XVIII ст.», «Історія Китаю за династій Мін та Цин». Обговорення проблемного питання «Причини самозакриття Японії». Історична вікторина. Складання історичного портрета Акбара. Підготовка й обговорення доповіді «Держава Великих Моголів: історія розвитку».

Розділ 21. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

Теоретична частина. Поняття про навчально-дослідницьку діяльність. Дефініція «наукове дослідження». Основні види досліджень (теоретичне, експериментальне, індивідуальне, групове, колективне, комбіноване). Типи і методи аналітичної діяльності дослідника.

Види учнівських дослідницьких робіт. Вимоги до науково-дослідницьких учнівських робіт. Типові недоліки під час написання учнівських науково-дослідницьких робіт.

Проблема наукового дослідження. Вибір проблеми наукового дослідження зі всесвітньої історії. Побудова, оцінка й обґрунтування наукової проблеми. Обрання теми для учнівських науково-дослідницьких робіт. Поняття актуальності й новизни дослідження. Етапи історичного дослідження.

Поняття першоджерел, наукової літератури, варіанти їх пошуку, фіксації та групування. Науковий апарат дослідницької роботи. Формулювання теми роботи, її мети і завдань. Рекомендації щодо складання плану роботи. Аналіз та оброблення теоретичного матеріалу. Формування аналітичних висновків. Вимоги до оформлення списку використаної літератури. Вимоги до публічного захисту наукового дослідження.

Практична частина. Вибір теми для наукового реферату. Первинне інформаційне оброблення теми. Пошук і фіксація літератури. Робота з каталогами бібліотек, науково-бібліографічними інтернет-порталами. Самостійне виокремлення чи пошук проблеми. Складання плану реферату. Збирання матеріалу в бібліотеці, Інтернеті. Опрацювання зібраних матеріалів. Оформлення роботи. Формування списку використаної літератури. Створення мультимедійної презентації. Підготовка до публічного виступу. Захист наукового реферату.

Розділ 22. Експерсії, конкурси, тематичні заходи (12 год)

Теоретична частина. Експерсії до музеїв. Зустрічі з науковцями.

Практична частина. Участь у конференціях, конкурсах, тематичних заходах.

Підсумок (2 год)

Теоретична частина. Підбиття підсумків роботи гуртка за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців. Рекомендації щодо подальшої дослідницької роботи. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- періоди давньої, середньовічної та ранньомовної історії;
- основні етапи в історії людства, хронологічні межі історії Стародавнього світу, Середніх віків та історії Раннього Нового часу; їх хронологічні межі, періодизацію та історичні дати найважливіших подій і процесів зазначених періодів; основні етапи антропогенезу;
- хронологічні межі утворення та розквіту давніх цивілізацій; форми господарювання і способи життя;
- головні винаходи людства доби кам'яного і мідно-бронзового віків, первісні форми релігійних вірувань і мистецтво людей за первісної доби;
- форми організації влади за первісних часів;
- хронологічні межі заснування, розквіту й остаточного занепаду стародавніх держав;
- суспільний устрій, релігійні погляди і культурні здобутки мешканців стародавніх держав; особливості повсякденного і духовного життя;
- діяльність видатних діячів світової історії періодів Давньої, Середньовічної історії та історії Раннього Нового часу;
- вплив природно-географічних умов на зародження і розвиток давніх держав та цивілізацій;
- міфологічні та релігійні уявлення давніх цивілізацій;
- внесок стародавніх цивілізацій у світову культуру;
- причини виникнення середньовічних міст, формування цехової системи ремісничого виробництва;
- напрями завойовницьких походів, хронологічні межі і дати провідних битв світової історії;

- передумови виникнення, особливі риси та відмінності світових релігій: християнства, ісламу, буддизму, різних напрямів протестантизму; межі поширення впливу католицької і православної церков;
- особливості станово-представницької та абсолютної монархії;
- основні здобутки людства у Середніх віках;
- напрямки подорожей європейців та нові торговельні шляхи й основні географічні відкриття;
- причини наростання кризових явищ у католицькій церкві, характерні риси реформаційних учень, контрреформаційних заходів католицької церкви;
- причини і наслідки появи ідей гуманізму і культури Раннього Відродження, імена видатних митців та їх найвідоміші творіння;
- особливості мистецтва епохи бароко; імена видатних митців та їх найвідоміші творіння;
- причини та наслідки революцій епохи Раннього Нового часу;
- характерні риси Просвітництва, класицизму, освіченого абсолютизму;
- основні етапи наукової роботи;
- вимоги до оформлення науково-дослідницької роботи; оформлення доповіді та презентації;
- правила бібліографічного опису;
- основи публічного виступу.

Вихованці повинні вміти:

- встановлювати послідовність і синхронність історичних подій;
- складати хронологічні, синхроністичні та порівняльні таблиці;
- читати історичну карту, правильно використовуючи знання легенди карти;
- користуватися картою як джерелом інформації під час характеристики історичних подій, явищ, процесів;
- за допомогою карти визначати причини та наслідки історичних подій, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;
- самостійно будувати відповідь, судження, умовивід, оцінку, користуючись різними джерелами знань;
- аналізувати джерело інформації, ставити до нього певні евристичні запитання і відповідати на них;
- самостійно формулювати нескладні висновки й узагальнення;
- будувати доказ чи спростування;

- висловлювати власні міркування щодо тих чи інших подій, явищ, процесів всесвітньої історії;
- визначати причини, сутність, наслідки і значення історичних явищ та подій;
- об’єктивно оцінювати роль того чи іншого історичного діяча;
- давати характеристику видатним історичним діячам, складати історичний портрет;
- давати усний відгук на відповіді, повідомлення і доповіді колег;
- оцінювати власну відповідь;
- публічно виступати, брати активну участь у колективному обговоренні поставленого питання чи проблеми;
- готувати повідомлення і доповіді та виступати з ними;
- обирати проблему наукового дослідження;
- складати план індивідуальної дослідницької роботи;
- формулювати тему, мету, об’єкт, предмет і завдання наукового дослідження.

Вихованці мають набути досвіду:

- виконання творчих та індивідуальних творчо-дослідницьких завдань;
- розв’язання завдань підвищеної складності;
- складання схем і порівняльних таблиць;
- роботи з картами;
- роботи з документами;
- вибору теми для наукового реферату;
- роботи з каталогами бібліотек, науково-бібліографічними інтернет-порталами;
- написання реферату;
- оформлення роботи і списку використаної літератури;
- створення мультимедійної презентації;
- підготовки до публічного виступу і захисту наукового реферату;
- участі у конференціях, конкурсах, тематичних заходах.

Вищий рівень, перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	усього	теоретичні	практичні
Вступ	2	1	1
Розділ 1. Велика Французька революція кінця XVIII ст. Європа у період Наполеонівських війн	8	4	4
Розділ 2. Європа й Америка у першій половині XIX ст.	28	16	12
2.1. Політичне становище у Європі після Віденського конгресу	6	4	2
2.2. Велика Британія у першій половині XIX ст. Франція у період Реставрації	8	4	4
2.3. Німеччина у першій половині XIX ст. Росія у першій половині XIX ст.	6	4	2
2.4. Суспільно-політична думка Європи. «Весна народів»	8	4	4
Розділ 3. Європа та Америка у добу об'єднання і модернізації суспільства	24	16	8
3.1. Боротьба Пруссії та Австрії за переважання в Німеччині	6	4	2
3.2. Об'єднання Італії	6	4	2
3.3. Вікторіанська Британія	6	4	2
3.4. США у першій половині XIX ст.	6	4	2
Розділ 4. Утвердження індустріального суспільства у провідних державах світу	28	16	12
4.1. Формування індустріального суспільства у провідних державах Європи та в США	8	4	4
4.2. Криза Другої імперії у Франції. Німеччина в 1871–1900 рр.	6	4	2
4.3. Велика Британія в останній третині XIX ст. США у 1877–1900-х рр.	8	4	4
4.4. Модернізація Російської імперії. Доба Мейдзі в Японії	6	4	2
Розділ 5. Завершення формування світових колоніальних імперій. Міжнародні відносини в останній третині XIX ст.	24	12	12

5.1. Завершення територіального поділу світу	8	4	4
5.2. Британське володарювання в Індії. Китай у другій половині XIX ст.	8	4	4
5.3. Міжнародні відносини в 1871–1900 рр.	8	4	4
Розділ 6. Культура народів світу наприкінці XVIII – у XIX ст.	12	6	6
Розділ 7. Основи науково-дослідницької діяльності	72	20	52
Розділ 8. Конкурси, лекторії, екскурсії	16	2	14
Підсумок	2	2	–
Разом	216	95	121

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год)

Теоретична частина. Мета і завдання гуртка. Правила безпеки життєдіяльності і поведінки у навчальному закладі, кабінеті. Правила санітарії, гігієни та безпечної роботи за комп'ютером. Організаційні питання.

Лекція «Формування індустріального суспільства – новий етап історичного розвитку людства».

Практична частина. Визначення й обґрунтування провідних рис індустріального суспільства. Дискусія з проблемних питань.

Розділ 1. Велика Французька революція кінця XVIII ст.

Європа у період Наполеонівських війн (8 год)

Теоретична частина. Французьке суспільство наприкінці XVIII ст. Доба Просвітництва. Причини та початок Французької революції. Декларація прав людини і громадянина. Конституція 1791 р. Встановлення Республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанська реакція. Франція за Директорії.

Наполеон Бонапарт. Франція в період Консульства та Імперії. Кодекси Наполеона. Війни Наполеона. Континентальна блокада. Російський похід Наполеона. Битви під Лейпцигом і Ватерлоо. «100 днів» Наполеона. Територіальні зміни внаслідок Віденського конгресу. Утворення Священного союзу.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичними джерелами. Робота з історичною картою. Складання хронологічних таблиць «Події Великої Французької революції» та «Наполеонівські війни». Складання порівняльної таблиці «Франція в період Якобінської диктатури і Директорії».

Дискусія про досягнення та прорахунки політики Наполеона. Складання історичного портрета Наполеона. Написання аналітичного есе. Індивідуальні творчі завдання.

Розділ 2. Європа та Америка у першій половині XIX ст. (28 год)

2.1. Політичне становище у Європі після Віденського конгресу (6 год)

Теоретична частина. Політичне становище у Європі після Віденського конгресу. Національний і революційний рухи у Європі у 20–30-х роках XIX ст.

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з джерелами. Складання таблиці «Національний і революційний рухи в Європі у 20–30-х роках XIX ст.». Робота з картою. Історична вікторина «Європа після Віденського конгресу». Обговорення проблемного питання «Вплив Наполеонівських війн на історичний розвиток європейських держав».

2.2. Велика Британія у першій половині XIX ст. Франція у період Реставрації (8 год)

Теоретична частина. Перша парламентська реформа та її наслідки. Чартизм. Перехід Англії до політики вільної торгівлі. Франція у період Реставрації. Липнева революція і Липнева монархія.

Практична частина. Робота з джерелами. Складання порівняльної таблиці «Політичний та соціально-економічний розвиток Великої Британії та Франції у першій половині XIX ст.» Обговорення питань: «Причини і наслідки парламентської реформи в Англії», «Причини і наслідки переходу Британії до політики вільної торгівлі», «Причини і наслідки чартистського руху в Англії», «Причини і наслідки Липневої революції у Франції». Робота з історичною картою. Бліц-опитування. Обговорення питань теми.

2.3. Німеччина в першій половині XIX ст. Росія в першій половині XIX ст. (6 год)

Теоретична частина. Політична роздробленість Німеччини. Втрата своїх позицій Австрією та посилення Пруссії. Суспільно-політичні течії і рухи в Росії. Повстання декабристів.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичними джерелами. Робота з історичною картою. Обговорення проблемного питання «Можливі шляхи об'єднання Німеччини: їх переваги й недоліки». Складання таблиці «Суспільно-політичні течії і рухи в Росії».

2.4. Суспільно-політична думка Європи. «Весна народів» (8 год)

Теоретична частина. Революція 1848–1849 рр. у Франції. Друга Республіка. Бонапартистський переворот 1851 р. і встановлення Другої імперії.

Загальна характеристика революцій у Німеччині, Австрії, Угорщині й Італії. Причини поразки і наслідки революцій 1848–1849 рр.

Практична частина. Робота з джерелами. Обговорення проблемного питання «Причини поразки Другої республіки у Франції». Складання порівняльної таблиці «Причини, хід і наслідки європейських революцій 1848–1849 рр.». Тренувальні вправи. Робота з історичною картою. Історична вікторина «Весна народів».

Розділ 3. Європа й Америка у добу об'єднання і модернізації суспільства (24 год)

3.1. Боротьба Пруссії та Австрії за переважання в Німеччині (6 год)

Теоретична частина. Об'єднання Німеччини у 1871 р. Перетворення Австрійської імперії.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з джерелами. Заповнення таблиці «Процес об'єднання Німеччини. Обговорення проблемних питань: «Роль Бісмарка у створенні єдиної Німецької імперії», «Причини та наслідки перетворення Австрійської імперії на дуалістичну монархію».

3.2. Об'єднання Італії (6 год)

Теоретична частина. Політична роздробленість Італії, піднесення П'ємонту. Два напрями боротьби за об'єднання Італії. Утворення Італійського королівства. Об'єднання Італії.

Практична частина. Робота з історичною картою. Заповнення порівняльної таблиці «Два напрями боротьби за об'єднання Італії». Бесіда за питаннями теми. Порівняльний аналіз процесів об'єднання Німеччини й Італії. Підготовка і захист наукового реферату.

3.3. Вікторіанська Британія (6 год)

Теоретична частина. Англія – «майстерня світу». Утвердження лібералізму. Формування ліберальної і консервативної партій. Ірландське питання. Зовнішня політика Англії.

Практична частина. Заповнення порівняльних таблиць: «Внутрішня та зовнішня політика Великої Британії у другій половині XIX ст.», «Принципи діяльності ліберальної і консервативної партій Великої Британії». Бесіда за питаннями теми. Обговорення в малих групах питань: «Англія – «майстерня світу», «Ірландське питання». Обговорення проблемного питання «Роль королеви Вікторії в історичному розвитку Великої Британії». Робота з історичними джерелами.

3.4. США у першій половині XIX ст. (6 год)

Теоретична частина. Особливості соціально-економічного розвитку.

Доктрина Монро та її реалізація. Громадянська війна 1861–1865 рр. Реконструкція Півдня.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичними джерелами. Робота з історичною картою. Обговорення проблемного питання «Переваги та недоліки доктрини Монро». Складання історичного портрета А. Лінкольна. Заповнення хронологічної таблиці «Громадянська війна 1861–1865 рр. в США».

Розділ 4. Утвердження індустріального суспільства у провідних державах світу (28 год)

4.1. Формування індустріального суспільства у провідних державах Європи та в США (8 год)

Теоретична частина. Науково-технічна революція кінця XIX ст. та її наслідки. Виникнення великих корпорацій і фінансово-промислових груп. Монополізація економіки. Нові класи і суспільні верстви. Міграційні рухи. Утвердження демократії та громадянського рівноправ'я. Зростання ролі держави у суспільно-економічному житті.

Практична частина. Робота з джерелами. Характеристика процесу завершення формування індустріального суспільства у провідних державах Європи та в США. Обговорення проблемних питань: «Наслідки науково-технічної революції кінця XIX ст.», «Зростання ролі держави у суспільно-економічному житті провідних країн світу наприкінці XIX ст.». Підготовка й обговорення доповіді на тему «Міграційні рухи та їх значення в житті суспільства». Дискусія «Утвердження демократії та громадянського рівноправ'я у провідних державах світу наприкінці XIX ст.». Тренувальні вправи. Історичний аукціон.

4.2. Криза Другої імперії у Франції. Німеччина у 1871–1900 рр. (6 год)

Теоретична частина. Франко-німецька війна 1870–1871 рр. та її наслідки. Паризька комуна. Становлення Третьої Республіки. Політичні кризи 80–90-х років. Формування Французької колоніальної імперії.

Німецька Конституція 1871 року. Внутрішня і зовнішня політика Отто фон Бісмарка. Німецька соціал-демократія. Перехід Німеччини до світової політики.

Практична частина. Розгляд питань теми. Робота з джерелами. Робота з картою. Заповнення таблиці «Франко-німецька війна 1870–1871 рр. та її наслідки». Обговорення проблемних питань: «Роль Отто фон Бісмарка у створенні єдиної Німецької імперії», «Причини розгортання політичних кризових явищ у 80–90-х рр. XIX ст.», «Передумови формування Французької колоніальної імперії». Складання історичного портрета Отто фон Бісмарка.

4.3. Велика Британія в останній третині XIX ст. США в 1877–1900 рр.

(8 год)

Теоретична частина. Втрата Англією промислового лідерства. Внутрішнє становище. Ірландське питання. Криза класичного лібералізму. Тред-юніони.

Економічне піднесення США, зростання впливу великих корпорацій. Політичне життя, становлення антимонопольного законодавства. Расова політика, юридичне оформлення сегрегації на Півдні. Робітничий рух.

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з історичними джерелами. Розгляд проблемного питання «Причини втрати Великою Британією промислового лідерства наприкінці XIX ст.». Робота з джерелами. Робота з картою. Підготовка й обговорення доповідей на теми: «Ірландське питання», «Юридичне оформлення сегрегації на Півдні США», «Британські тред-юніони: історичні аспекти створення та розвитку». Створення презентацій за вивченою тематикою.

4.4. Модернізація Російської імперії. Доба Мейдзі в Японії (6 год)

Теоретична частина. Скасування кріпосного права у Російській імперії. Зовнішня і колоніальна політика країни. Реформи Олександра II та їх наслідки. Росія у пореформений період. Особливості економічного розвитку. Формування нової соціальної структури. Внутрішнє становище у країні. Народництво. Робітничий рух і формування соціал-демократії.

Доба Мейдзі. Крах політики самоізоляції. Реформування економічного та суспільно-політичного життя. Економічне зростання країни.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Дискусія на тему «Вплив скасування кріпосного права на подальший соціально-економічний розвиток Російської імперії». Робота з джерелами. Заповнення таблиці «Реформи Олександра II та їх наслідки».

Обговорення проблемного питання «Причини краху політики самоізоляції Японії». Робота з картою.

Розділ 5. Завершення формування світових колоніальних імперій.

Міжнародні відносини в останній третині XIX ст. (24 год)

5.1. Завершення територіального поділу світу (8 год)

Теоретична частина. Колоніальна політика на Сході та в Африці. Суперечливість наслідків колоніального панування. Зворотний вплив колоній на метрополію.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з картою. Складання порівняльної таблиці «Колоніальна політика на Сході та в Африці». Дискусія на тему «Наслідки колоніального панування». Обговорення проблемного питання «Зворотний вплив колоній на метрополію».

5.2. Британське володарювання в Індії. Китай у другій половині XIX ст. (8 год)

Теоретична частина. Політика кастового та релігійного розбрату. Повстання сипаїв. Міф про тягар білої людини. Китай у другій половині XIX ст. Тайпінське повстання. Економічне проникнення до країни західних держав.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з джерелами. Складання порівняльної таблиці «Повстання сипаїв і Тайпінське повстання: причини, хід, наслідки». Обговорення проблемного питання «Політика кастового і релігійного розбрату в Індії».

5.3. Міжнародні відносини у 1871–1900 рр. (8 год)

Теоретична частина. Геополітичні наслідки франко-німецької війни. Союз трьох імператорів. Загострення англо-німецького колоніального суперництва. Утворення нових незалежних держав на Балканах. Утворення Троїстого союзу і загострення російсько-німецьких відносин. Оформлення англо-франко-російського альянсу. США у міжнародних відносинах. Панамериканізм. Зовнішня та колоніальна політика Японії.

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з картою. Робота з історичними джерелами. Створення схем «Утворення Троїстого союзу» та «Утворення Антанти». Обговорення проблемного питання «Політична доктрина панамериканізму».

Розділ 6. Культура народів світу наприкінці XVIII – у XIX ст. (12 год)

Теоретична частина. Духовне життя народів Європи та Америки у XVIII – наприкінці XIX ст. Розвиток науки і техніки. Література і мистецтво. Культура народів Азії і Африки.

Повсякденне життя людей. Дозвілля. Наслідки урбанізації. Аристократія, буржуазія і пролетаріат. Родинні стосунки. Фемінізм. Освіта. Релігія і мораль.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з джерелами. Робота з наочними навчальними посібниками. Робота з індивідуальними картками. Складання таблиці «Розвиток науки і техніки наприкінці XVIII – у XIX ст.». Підготовка індивідуальних доповідей на тему «Повсякденне життя і дозвілля різних верств населення наприкінці XVIII – у XIX ст.». Дискусія «Наслідки урбанізації».

Розділ 7. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

Теоретична частина. Перспективні напрями досліджень всесвітньої історії XIX ст. Вибір теми наукового дослідження й обґрунтування її актуальності. Формулювання назви теми наукового дослідження. Класифікації

дослідницьких методів. Об'єкт, предмет дослідження. Структура наукового дослідження. Складання плану наукового дослідження. Правила оформлення вступної частини наукової роботи. Аналіз проблеми у науковій літературі – поняття історіографії. Обґрунтування актуальності і відповідності проблеми сучасним вимогам суспільства. Методи дослідження. Емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження. Теоретична і практична цінність науково-дослідницької роботи. Підготовчий етап до написання роботи. Робота з джерелами і літературою. Джерела бібліографічної інформації. Джерела епістолярної спадщини. Систематизація і використання першоджерел для роботи над науковою проблемою. Методи оброблення джерел і літератури. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи. Підготовка до захисту науково-дослідницької роботи. Вимоги до доповіді. Рекомендації з оформлення наочних матеріалів. Використання технічних засобів. Основи публічних виступів та етикет дискусії.

Практична частина. Розроблення концепції дослідження, визначення мети і завдань роботи. Створення перспективного схематичного плану дослідницької діяльності. Складання плану-проспекту наукової роботи. Вибір методів дослідження. Добір джерел і літератури до теми наукового дослідження, їх опрацювання. Створення вступної частини наукового дослідження. Структурування основної частини наукової роботи, укладання розділів (написання основного тексту роботи), формування узагальнень і висновків. Оформлення посилань та відповідного наукового апарату. Оформлення згідно з останніми вимогами списку використаних джерел і літератури. Укладання додатків. Редагування і коригування роботи, підготовка матеріалів до друку. Написання доповіді і підготовка до публічного захисту. Обговорення виступів, визначення недоліків, коментування, поради.

Розділ 8. Конкурси, лекторії, екскурсії (16 год)

Теоретична частина. Екскурсії до музеїв. Зустрічі з науковцями. Наукові читання, лекторії, тематичні заходи.

Практична частина. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках.

Підсумок (2 год)

Теоретична частина. Підбиття підсумків роботи гуртка за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців. Рекомендації щодо подальшої дослідницької роботи. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основні особливості розвитку світової цивілізації наприкінці XVIII – у XIX ст.;
- хронологічні межі основних етапів розвитку економічного, політичного і соціокультурного життя провідних держав світу наприкінці XVIII – у XIX ст.;
- історичні дати найважливіших подій і процесів всесвітньої історії кінця XVIII – XIX ст.;
- причини посилення нерівномірності економічного і політичного розвитку європейських країн і США та наслідки цього явища;
- основні риси кризи феодально-абсолютистської системи у європейських країнах наприкінці XVIII ст., суспільно-політичні рухи у країнах Східної і Західної Європи, причини початку революційних подій у цих країнах;
- особливості, характер, хід, причини поразок і наслідки революції у європейських країнах у 1848–1849 рр.;
- основні риси економічного, політичного і суспільного життя країн Європи наприкінці XVIII – у XIX ст.;
- основні історичні поняття;
- характерні риси міжнародних відносин у 1871–1900 рр.;
- особливості колоніального поділу світу наприкінці XIX ст.;
- духовне життя країн Європи та Америки кінця XVIII – XIX ст., розвиток науки і техніки, суспільні науки, розвиток філософської, економічної, соціальної та політичної думки;
- структурні елементи наукової роботи і правила складання бібліографії та списку джерел;
- основні вимоги до написання й оформлення наукової роботи, її публічного захисту;
- способи апробації наукових результатів.

Вихованці повинні вміти:

- виділяти сутнісні ознаки історичного періоду чи етапу;
- встановлювати послідовність і синхронність історичних подій;
- складати хронологічні, синхроністичні й порівняльні таблиці;
- читати історичну карту, правильно застосовуючи знання легенди карти;
- користуватися картою як джерелом інформації під час характеристики історичних подій, явищ, процесів;
- за допомогою карти визначати причини і наслідки історичних подій, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;

- працювати з текстом наукового, науково-популярного чи навчального видання;
- самостійно будувати відповідь, судження, умовивід, оцінку, користуючись різними джерелами знань;
- визначати головне і другорядне, об'єктивне й суб'єктивне у наведеній інформації;
- відокремлювати упереджену інформацію від неупередженої;
- виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;
- висловлювати свою точку зору стосовно історичної інформації та обґрунтовувати її; будувати доказ чи спростування;
- висловлювати власні міркування щодо тих чи інших подій, явищ, процесів всесвітньої історії;
- об'єктивно оцінювати роль того чи іншого історичного діяча;
- давати характеристику видатним історичним діячам, складати історичний портрет;
- оцінювати події і діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських та національних цінностей;
- працювати над завданнями індивідуально, і колективно;
- давати усний відгук на відповіді, повідомлення і доповіді колег;
- оцінювати власну відповідь;
- публічно виступати, брати активну участь у колективному обговоренні поставленого питання чи проблеми;
- оформляти науково-дослідницьку роботу відповідно до вимог;
- самостійно планувати етапи роботи над науковим дослідженням;
- збирати і критично аналізувати інформацію з першоджерел та наукової літератури;
- логічно вибудовувати текст наукової роботи;
- аргументовано доводити свої твердження, лаконічно і чітко робити висновки за результатами дослідницької роботи;
- виважено, змістовно вести дискусію;
- створювати мультимедійні додатки до власного наукового дослідження.

Вихованці мають набути досвіду:

- проведення дискусії з проблемних і контроверсійних питань всесвітньої історії;
- пошуку, пояснення й обґрунтування певних історичних фактів, явищ, закономірних зв'язків і відношень;
- вибору теми наукового дослідження;
- розроблення концепції, визначення мети і завдань наукового дослідження;

- визначення об'єкта і предмета дослідження;
- створення перспективного схематичного плану дослідницької діяльності;
- вибору методу (методики) проведення дослідження;
- узагальнення отриманих даних;
- створення вступної частини наукового дослідження;
- структурування основної частини наукової роботи;
- формулювання висновків та оцінки отриманих результатів;
- оформлення посилань і відповідного наукового апарату;
- оформлення згідно з останніми вимогами списку використаних джерел і літератури;
- укладання додатків;
- написання доповіді та підготовки до публічного захисту;
- обговорення виступів, визначення недоліків, коментування;
- участі у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках.

Вищий рівень, другий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	усього	теоретичні	практичні
Вступ	2	1	1
Розділ 1. Передумови Першої світової війни. Війна та її наслідки	16	8	8
1.1. Міжнародні кризи та конфлікти на початку ХХ ст. Початок Першої світової війни	8	4	4
1.2. Бойові дії у 1915–1917 рр.	8	4	4
Розділ 2. Повоєнне облаштування світу. Версальсько-Вашингтонська система договорів	16	8	8
2.1. Система повоєнних мирних договорів	8	4	4
2.2. Основні питання міжнародних відносин у 1920-х рр.	8	4	4
Розділ 3. Провідні держави світу у 1920–1930-х рр.	24	12	12
3.1. Зміна статусу провідних країн світу після Першої світової війни	8	4	4
3.2. США. Велика Британія. Франція	8	4	4
3.3. Німеччина. Італія. Іспанія	8	4	4
Розділ 4. Міжнародні відносини 1930-х рр. Назрівання Другої світової війни	12	6	6
Розділ 5. Розвиток культури у перші десятиліття ХХ ст.	8	4	4
Розділ 6. Друга світова війна. Світ після Другої світової війни	32	16	16
6.1. Початок Другої світової війни. Воєнні дії на першому етапі війни (1939 р. – червень 1941 р.)	8	4	4
6.2. Бойові дії у 1941–1942 рр. Корінний перелом у війні	8	4	4
6.3. Особливості окупаційного режиму та Руху Опору. Воєнні дії у 1943 р.	8	4	4
6.4. Воєнні дії у 1944–1945 рр. Світ після Другої Світової війни	8	4	4

Розділ 7. США та Канада у 1945 р. – на початку ХХІ ст.	8	4	4
Розділ 8. Країни Західної Європи у 1945 р. – на початку ХХІ ст.	24	12	12
8.1. Основні тенденції розвитку країн Заходу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	8	4	4
8.2. Велика Британія. Франція	8	4	4
8.3. Німеччина. Італія	8	4	4
Розділ 9. Міжнародні відносини у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	8	4	4
Розділ 10. Розвиток культури (1945 р. – початок ХХІ ст.)	8	4	4
Розділ 11. Основи науково-дослідницької діяльності	100	30	70
Розділ 12. Конкурси, лекторії, екскурсії	28	4	24
Підсумок	2	2	-
Разом	288	115	173

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год)

Теоретична частина. Ознайомлення з порядком роботи гуртка. Мета і завдання на поточний рік. Ключові події та періодизація курсу новітньої історії. Актуалізація опорних знань з минулого навчального року. Рекомендована література на поточний навчальний рік.

Практична частина. Індивідуальні творчі завдання.

Розділ 1. Передумови Першої світової війни. Війна та її наслідки (16 год)

1.1. Міжнародні кризи і конфлікти на початку ХХ ст. Початок Першої світової війни (8 год)

Теоретична частина «Гонка озброєнь», посилення мілітаризму. Причини, привід до Першої світової війни. Стратегічні плани противників. Початок Першої світової війни. Бойові дії у 1914 році. «Диво на Марні». Позиційна криза.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Складання порівняльної таблиці «Стратегічні плани противників напередодні Першої світової війни». Робота з документами. Робота з історичною картою. Обговорення проблемного питання «Причини посилення мілітаризму на початку ХХ ст.». Тестові завдання.

1.2. Бойові дії у 1915–1917 рр. (8 год)

Теоретична частина. Розширення масштабів війни. Бойові дії 1915–1916 рр. Вступ у війну США. Вихід Росії з війни. «Битва кайзера». Поразка Німеччини та її союзників. Комп'єнське перемир'я. Російська революція 1917 року. Прихід до влади більшовиків. Громадянська війна. «Воєнний комунізм». Спроба експорту комуністичної революції. Розпад багатонаціональних імперій у Європі й утворення нових незалежних держав.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Складання хронологічної таблиці «Бойові дії 1915–1916 рр.». Робота з документами. Робота з історичною картою. Обговорення питань: «Вступ у війну США», «Вихід Росії з війни», «Комп'єнське перемир'я». Тестові завдання. Написання і представлення рефератів: «Воєнний комунізм», «Спроба експорту комуністичної революції», «Розпад багатонаціональних імперій у Європі й утворення нових незалежних держав».

Розділ 2. Повоєнне облаштування світу.

Версальсько-Вашингтонська система договорів (16 год)

2.1. Система повоєнних мирних договорів (8 год)

Теоретична частина. «14 пунктів» В. Вільсона. Паризька мирна конференція. Версальський договір. Створення Ліги Націй. Мирні договори із союзниками Німеччини. Вашингтонська конференція. Завершення формування Версальсько-Вашингтонської системи, її переваги і недоліки.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Бліц-опитування. Робота з джерелами. Робота з історичною картою. Складання порівняльної таблиці «Повоєнні мирні договори з Німеччиною та її союзниками». Обговорення проблемного питання «Версальсько-Вашингтонська система: її переваги і недоліки». Складання історичного портрета В. Вільсона. Дискусія на тему «Роль Ліги Націй у процесі повоєнного облаштування світу». Індивідуальні творчі завдань.

2.2. Основні питання міжнародних відносин у 1920-х рр. (8 год)

Теоретична частина. Спроба перегляду повоєнних договорів у 1920-х рр. і створення системи колективної безпеки. Пакт Бріана – Келлога. Джерела нестабільності.

Практична частина. Обговорення питань теми. Бліц-опитування. Робота з документами. Робота з історичною картою. Дискусія на тему «Переваги і недоліки системи колективної безпеки у міжвоєнний період». Обговорення проблемного питання «Джерела міжнародної нестабільності у 1920-х рр.».

Розділ 3. Провідні держави світу у 1920–1930-х рр. (24 год)

3.1. Зміна статусу провідних країн світу після Першої світової війни (8 год)

Теоретична частина. Період економічної стабільності. Причини, прояви і наслідки світової економічної кризи 1929–1933 рр. (Великої депресії). Пошуки шляхів подолання кризових явищ в економіці й суспільному житті. Початки державного регулювання соціально-економічних процесів. Консерватизм, лібералізм. Робітничий, соціалістичний і комуністичний рухи. Фашизм.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Вікторини. Обговорення причин, проявів і наслідків світової економічної кризи 1929–1933 рр. Складання порівняльних таблиць: «Розвиток консерватизму і лібералізму у Великій Британії», «Робітничий, соціалістичний і комуністичний рухи у Франції». Робота з джерелами. Підготовка й обговорення доповіді «Початки державного регулювання соціально-економічних процесів». Обговорення проблемного питання «Пошуки шляхів подолання кризових явищ в економіці й суспільному житті». Робота з історичними джерелами.

3.2. США. Велика Британія. Франція (8 год)

Теоретична частина. Доба «проспериті» (процвітання) у США. Прояви Великої депресії. «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта та його основні підсумки. Реформи Д. Ллойд Джорджа. Ірландське питання. Велика Британія у роки стабілізації і Великої депресії. Династична криза. Спроби реформування Британської імперії.

Політичний та соціально-економічний розвиток Франції у 20-х рр. ХХ ст. Уряди Народного фронту. На шляху до національної катастрофи.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з картою. Складання й обговорення порівняльної таблиці «Прояви Великої депресії у США та Великій Британії». Написання статей, підготовка й обговорення доповідей: «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта та його основні підсумки», «Спроби реформування Британської імперії», «Діяльність урядів Народного фронту у Франції». Дискусія на тему «Доба «проспериті» і причини початку Великої депресії у США».

3.3. Німеччина. Італія. Іспанія (8 год)

Теоретична частина. Світова економічна криза в Німеччині. Встановлення нацистської диктатури в Німеччині. А. Гітлер. Економічна, соціальна та ідеологічна політика гітлерівського режиму. Войовничий антисемітизм. Прихід до влади в Італії Б. Муссоліні. Фашизація Італії. Створення корпоративної системи. Експансіоністські претензії. Диктатура

Прімо де Рівери. Революція 1931 року. Уряд Народного фронту. Громадянська війна Ф. Франко.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з картою. Складання й обговорення порівняльної таблиці «Становлення нацистської диктатури в Німеччині та фашизація Італії: спільні та відмінні риси». Складання хронологічної таблиці «Громадянська війна Ф. Франко». Дискусія на тему «Причини створення тоталітарних і диктаторських режимів у країнах Західної Європи». Складання порівняльної характеристики діяльності А. Гітлера та Б. Муссоліні.

Розділ 4. Міжнародні відносини 1930-х рр. Назрівання Другої світової війни (12 год)

Теоретична частина. Зовнішньополітичні пріоритети провідних країн світу. Спроби країн Заходу створити систему колективної безпеки. Активізація антивоєнних рухів. Процес утворення вогнищ війни на Далекому Сході, в Африці та Європі. Формування блоку агресивних держав осі Рим – Берлін – Токіо. Витоки, прояви та наслідки політики «умиротворення».

Причини радянсько-німецького зближення (весна 1939 р.), провалу англо-франко-радянських переговорів у Москві (літо 1939 р.). Радянсько-німецький пакт про ненапад (пакт Молотова – Ріббентропа) і таємні протоколи до нього (23 серпня 1939 р.).

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з картою. Робота з джерелами. Складання порівняльних таблиць: «Зовнішньополітичні пріоритети провідних країн світу у 1930-х рр.», «Утворення вогнищ війни на Далекому Сході, в Африці та Європі у 1930-х рр.». Обговорення проблемних питань: «Спроби країн Заходу створити систему колективної безпеки», «Причини радянсько-німецького зближення (весна 1939 р.) та провалу англо-франко-радянських переговорів у Москві (літо 1939 р.)», «Підписання радянсько-німецького пакту про ненапад (пакту Молотова – Ріббентропа) і таємних протоколів до нього». Дискусія на тему «Вплив політики «умиротворення» на міжнародні відносини напередодні Другої Світової війни». Тестові завдання.

Розділ 5. Розвиток культури у перші десятиліття ХХ ст. (8 год)

Теоретична частина. Найважливіші досягнення науки і техніки, їх вплив на повсякденне життя людей. Фемінізм. Основні ідеї і течії у розвитку культури. Поява масової культури. Нові напрями в мистецтві й літературі, виникнення і розвиток кінематографа. Спорт, олімпійський рух.

Практична частина. Бліц-опитування. Складання порівняльних таблиць: «Основні ідеї і течії у розвитку культури у перші десятиліття ХХ ст.», «Нові

напрями у мистецтві й літературі у перші десятиліття ХХ ст.». Підготовка й обговорення доповідей: «Історія розвитку фемінізму в перші десятиліття ХХ ст.», «Виникнення і розвиток кінематографа», «Спорт та олімпійський рух у перші десятиліття ХХ ст.». Пошук індивідуальних наочних матеріалів до теми й аналітична робота з ними. Дискусія на тему «Переваги і недоліки масової культури».

Розділ 6. Друга світова війна.

Світ після Другої світової війни (32 год)

6.1. Початок Другої Світової війни. Воєнні дії на першому етапі війни (1939 р. – червень 1941 р.) (8 год)

Теоретична частина. Причини, характер, періодизація Другої світової війни. Воєнні дії на першому етапі війни (1939 р. – червень 1941 р.). Загарбання нацистською Німеччиною Європи. «Битва за Англію». «Битва за Атлантику».

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з історичною картою. Робота з джерелами. Складання хронологічних таблиць: «Періодизація Другої світової війни», «Воєнні дії на першому етапі війни (1939 р. – червень 1941 р.)». Обговорення питань: «Битва за Англію», «Битва за Атлантику». Обговорення проблемного питання «Причини швидкої окупації Європи нацистською Німеччиною». Індивідуальні творчі завдання наукового характеру.

6.2. Бойові дії у 1941–1942 рр. Корінний перелом у війні (8 год)

Теоретична частина. Напад Німеччини на СРСР. Перебіг подій на радянсько-німецькому фронті у 1941–1942 рр. Бойові дії у Північній Африці. Вступ у війну США. Перл-Харбор. Бойові дії на Тихому океані. Створення антигітлерівської коаліції. Корінний перелом у війні: Сталінградська битва, битва під Ель-Аламейном, бій біля атолу Мідуей.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Робота з джерелами. Складання хронологічної таблиці «Перебіг подій на радянсько-німецькому фронті у 1941–1942 рр.». Складання синхроністичної таблиці «Бойові дії у Північній Африці та в Тихому океані на другому етапі війни». Підготовка й обговорення доповідей: «Сталінградська битва», «Битва під Ель-Аламейном», «Бій біля атолу Мідуей». Обговорення проблемного питання «Передумови та причини корінного перелому у війні».

6.3. Особливості окупаційного режиму та Руху Опору. Воєнні дії у 1943 р. (8 год)

Теоретична частина. Особливості окупаційного режиму та Руху Опору на окупованих територіях. Голокост. Поразка німецьких військ на Орловсько-

Курській дузі, «битва за Дніпро» – завершення корінного перелому на радянсько-німецькому фронті. Поразка німецьких та італійських військ у Тунісі. Висадка англо-американських військ в Італії. Перебіг бойових дій у Тихому океані.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Складання порівняльних таблиць: «Рух Опору на окупованих територіях», «Перебіг бойових дій у Тихому океані». Складання хронологічної таблиці «Воєнні дії у 1943 р.». Підготовка й обговорення доповідей: «Завершення корінного перелому на радянсько-німецькому фронті», «Особливості Руху Опору в СРСР». Пошук очевидців подій, документальних матеріалів і фотоматеріалів для створення експозиції «Голокост». Робота з історичними документами.

6.4. Воєнні дії у 1944–1945 рр. Світ після Другої Світової війни (8 год)

Теоретична частина. Вигнання німецьких військ та їх союзників із території СРСР, перенесення воєнних дій до Центральної та Східної Європи. Відкриття Другого фронту. Завершальний період війни у Європі та Азії. Зміни у світі внаслідок Другої світової війни. Політичні, економічні та соціальні наслідки Другої світової війни для народів світу. Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини. Сан-Франциська конференція. Створення ООН. Нюрнберзький і Токійський процеси над воєнними злочинцями.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з джерелами. Складання хронологічної таблиці «Воєнні дії у 1944–1945 рр.». Складання синхроністичної таблиці «Завершальний період Другої світової війни у Європі та Азії». Складання порівняльних таблиць: «Зміни у світі внаслідок Другої світової війни», «Політичні, економічні та соціальні наслідки Другої світової війни». Обговорення в малих групах питань: «Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини», «Сан-Франциська конференція», «Створення ООН». Урок-суд з історії «Нюрнберзький і Токійський процеси над воєнними злочинцями». Індивідуальна науково-пошукова діяльність (документи, фотодокументи). Робота з наочними джерелами.

Розділ 7. США та Канада у 1945 р. – на початку XXI ст. (8 год)

Теоретична частина. Утвердження США як провідної країни повоєнного біполярного світу. Президентство Г. Трумена та Д. Ейзенхауера. Масовий демократичний та антивоєнний рухи. Мартін Лютер Кінг. Внутрішня та зовнішня політика адміністрацій Дж. Кеннеді, Л. Джонсона, Р. Ніксона. «Уотергейтський скандал». США наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Рейганоміка. «Нова економічна філософія» Б. Клінтона. Внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети американських президентів початку ХХІ ст.

Канада. Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс урядів. Утвердження незалежності. Конституційна реформа 1982 р. Проблема Квебеку.

Практична частина. Обговорення питань теми. Робота з картою. Складання порівняльних таблиць: «Внутрішня та зовнішня політика адміністрацій Дж. Кеннеді, Л. Джонсона, Р. Ніксона», «Внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети американських президентів початку ХХІ ст.», «Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс канадських урядів у другій половині ХХ ст.». Перегляд уривків телевізійного інтерв'ю «Фрост проти Ніксона» і документального фільму «Рейган», їх колективне обговорення. Підготовка доповіді на тему «Проблема Квебеку» та її обговорення. Складання історичних портретів Мартіна Лютера Кінга, Дж. Кеннеді. Індивідуальні творчі завдання наукового характеру.

Розділ 8. Країни Західної Європи у 1945 р. – на початку ХХІ ст. (24 год)

8.1. Основні тенденції розвитку країн Заходу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. (8 год)

Теоретична частина. Основні тенденції розвитку країн Заходу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Добробут для всіх. Консервативна революція. Становлення постіндустріального суспільства. Інтеграційні процеси. Європейський Союз.

Практична частина. Обговорення питань теми у малих групах. Робота з історичною картою. Робота з джерелами. Складання тематичної таблиці «Основні тенденції розвитку країн Заходу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.». Складання хронологічної таблиці «Етапи створення Європейського Союзу». Обговорення проблемних питань: «Становлення постіндустріального суспільства у Західній Європі», «Інтеграційні процеси у Західній Європі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.». Дискусія на тему «Добробут для всіх: реальність чи недосяжна мрія мешканців Західної Європи». Історичний аукціон.

8.2. Велика Британія. Франція (8 год)

Теоретична частина. Велика Британія. «Хвора людина Європи». Внутрішня і зовнішня політика лейбористських і консервативних урядів. Тетчеризм. Країна на сучасному етапі. Франція. Соціально-економічний та політичний розвиток Четвертої Республіки. Становлення П'ятої Республіки. Ш. де Голль. Травневі події 1968 року. Франція наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Робота з джерелами. Складання порівняльних таблиць: «Внутрішня і зовнішня політика лейбористських і консервативних урядів Великої Британії у

другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.», «Соціально-економічний та політичний розвиток Четвертої і П'ятої Республіки у Франції». Перегляд і обговорення документальних фільмів: «Маргарет Тетчер. Народження вождя», «Генерал». Складання історичних портретів М. Тетчер та Ш. де Голля. Обговорення питань теми в малих групах.

8.3. Німеччина. Італія (8 год)

Теоретична частина. Німеччина. Створення ФРН і НДР. Німецьке «економічне диво». Об'єднання Німеччини. Роль Німеччини на сучасному етапі. Італія. Проголошення республіки. Італійське «економічне диво». Боротьба з мафією. Соціально-економічний та політичний розвиток країни наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Практична частина. Робота з історичною картою. Робота з джерелами. Складання порівняльних таблиць: «Створення ФРН і НДР», «Німецьке та італійське «економічне диво». Обговорення проблемних питань: «Роль Німеччини у Європейському Союзі на сучасному етапі», «Боротьба італійської влади з мафією». Дискусія на тему «Процес об'єднання Німеччини: досягнення та прорахунки». Підготовка і презентація наукового реферату.

Розділ 9. Міжнародні відносини у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. (8 год)

Теоретична частина. Виникнення, розгортання, основні етапи «холодної війни». Міжнародні кризи і конфлікти у 40–80-х рр. ХХ ст. Світ наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Спроба Росії зламати систему міжнародних відносин, що склалася після «холодної війни». Міжнародний тероризм.

Практична частина. Бесіда за питаннями теми. Робота з історичною картою. Складання тематичної таблиці «Міжнародні кризи та конфлікти у 40–80-х рр. ХХ ст.». Складання хронологічної таблиці «Виникнення, розгортання, основні етапи «холодної війни». Обговорення проблемного питання «Спроба Росії зламати систему міжнародних відносин, що склалася після «холодної війни». Перегляд і обговорення документального фільму «Холодна війна». Підготовка й обговорення доповідей на теми: «Міжнародні кризи і конфлікти у 40–80-х рр. ХХ ст.», «Міжнародний тероризм».

Розділ 10. Розвиток культури (1945 р. – початок ХХІ ст.) (8 год)

Теоретична частина. Основні напрями науково-технічної революції у другій половині ХХ ст. та їх вплив на життя пересічного громадянина. Наукові відкриття, поява нових галузей науки, високих технологій, інтеграція науки і виробництва. Зміни у соціальній структурі суспільства, якості життя людей

провідних країн світу і країн, що розвиваються. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Основні тенденції і течії розвитку літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, музики, театру, кіно і спорту.

Практична частина. Робота з наочними джерелами. Складання тематичної таблиці «Основні тенденції і течії розвитку світової культури другої половини ХХ – початку ХХІ ст.». Складання порівняльної таблиці «Зміни у соціальній структурі суспільства, якості життя людей провідних країн світу і країн, що розвиваються». Обговорення проблемного питання «Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства». Добір матеріалів до теми «Вплив науково-технічної революції другої половини ХХ ст. на життя пересічного громадянина».

Розділ 11. Основи науково-дослідницької діяльності (100 год)

Теоретична частина. Перспективні напрями досліджень із всесвітньої історії новітнього періоду. Характеристика джерельної бази дослідження цього періоду. Основні дослідники і наукові установи, що займаються вивченням цього періоду. Основні методологічні підходи до аналізу проблем всесвітньої історії ХХ ст. Особливості проведення досліджень із соціальної, інтелектуальної історії, історії повсякдення. Уточнення теми наукового дослідження та її обґрунтування. Удосконалені прийоми аналізу історіографії, новітні підходи до класифікації і характеристики джерел. Рецензування як форма зовнішньої оцінки наукової роботи. Поняття наукової статті, її структурні частини, правила оформлення та публікації. Впровадження наукових досліджень у практику. Правила підготовки до публічних виступів і дискусій.

Практична частина. Виконання науково-дослідницької роботи за індивідуальними планами учнів і завданнями керівника гуртка. Написання й оформлення науково-дослідницької роботи: вступна частина наукового дослідження; структурування основної частини наукової роботи; опрацювання наукової літератури, джерел; систематизація зібраного матеріалу; укладання розділів; оформлення посилань на опрацьовану наукову літературу; формування висновків до кожного розділу. Удосконалення наукових напрацювань минулих років: розширення хронологічних та географічних меж джерельної бази, поглиблення аналізу окремих аспектів обраної наукової проблеми. Редакційно-стилістична робота. Підготовка результатів наукових досліджень до публікації у вигляді наукових і науково-популярних статей. Написання і редагування статей, рецензування.

Підготовка до захисту учнівських науково-дослідницьких робіт: створення доповідей, мультимедійного супроводу, наочних матеріалів.

Вдосконалення риторичних прийомів, психологічної витримки під час публічних виступів і дискусій.

Розділ 12. Конкурси, лекторії, екскурсії (28 год)

Теоретична частина. Екскурсії до музеїв. Зустрічі з науковцями.

Практична частина. Участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках. Наукові читання, науково-практичні конференції, семінари, лекторії, тематичні заходи. Створення тематичних експозицій.

Розділ 13. Підсумок (2 год)

Теоретична частина. Підбиття підсумків роботи гуртка за навчальний рік та весь період навчання. Відзначення кращих вихованців. Рекомендації щодо проведення подальшої дослідницької роботи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- хронологічні межі основних періодів історії провідних країн світу у новітній період;
- дати і періоди ключових історичних подій і процесів періоду ХХ – початку ХХІ ст.;
- основні факти біографії історичних діячів;
- картографічний та наочний матеріал стосовно Першої світової війни, міжвоєнного періоду, Другої світової війни, розвитку провідних країн світу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;
- причини, характер, періодизацію, стратегічні плани противників, наслідки Першої і Другої світових війн;
- умови мирних договорів із Німеччиною та її союзниками, підписані після закінчення Першої світової війни, плани Дауеса та Юнга, пакт Бріана – Келлога;
- шляхи подолання проявів світової економічної кризи;
- передумови, причини і наслідки фашистського режиму в Італії та нацистського режиму в Німеччині;
- витоки, прояви і наслідки політики «умиротворення»;
- основні театри воєнних дій, місця основних битв, умови повоєнних мирних договорів Другої світової війни та особливості окупаційного режиму і Руху Опору на окупованих територіях;
- умови проведення Нюрнберзького і Токійського процесів над воєнними злочинцями;

- умови створення ООН;
- сутність німецького та італійського «економічного дива», рейганоміки і тетчеризму;
- причини створення й етапи створення і розширення Європейського Союзу;
- міжнародні військові конфлікти, що відбувалися у 40–80-х рр. ХХ ст.;
- причини виникнення, перебіг і наслідки «холодної війни»;
- причини становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства;
- основні напрями НТР у другій половині ХХ ст.;
- основні ідеї і течії у розвитку світової культури; нові напрями у мистецтві й літературі у ХХ–ХХІ ст., причини виникнення масової культури;
- основні вимоги до написання наукових і науково-популярних статей, поняття авторського і друкованого аркуша.

Вихованці повинні вміти:

- складати хронологічні, синхроністичні та порівняльні таблиці;
- користуватися картою як джерелом інформації під час характеристики історичних подій, явищ, процесів;
- визначати, застосовувати історичні терміни і поняття, конкретизуючи поняття на прикладах або визначаючи ознаки поняття на основі аналізу фактів;
- висловлювати свою точку зору щодо історичної інформації та обґрунтовувати її, будувати доказ чи спростування;
- самостійно будувати відповідь, судження, умовивід, оцінку, користуючись різними джерелами знань, аналізувати джерело інформації;
- визначати головне і другорядне, об'єктивне й суб'єктивне у наведеній інформації;
- відокремлювати упереджену інформацію від неупередженої;
- виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;
- визначати причини, сутність, наслідки і значення історичних явищ та подій;
- зіставляти й порівнювати однотипні історичні явища у різних країнах світу;
- визначати роль людського фактора в історії;
- давати характеристику видатним історичним діячам, складати історичний і політичний портрет;
- оцінювати власну відповідь;
- публічно виступати, брати активну участь у колективному обговоренні порушеного питання чи проблеми;

- оформляти науково-дослідницьку роботу відповідно до вимог;
- готувати і виголошувати доповідь;
- порівнювати оцінки і твердження вчених щодо того чи іншого проблемного або контроверсійного питання всесвітньої історії;
- структурувати наукову працю, добираючи до структурних підрозділів необхідний фактологічний матеріал;
- аргументовано доводити свої твердження, доходити лаконічних і чітких висновків за результатами дослідницької роботи;
- укладати список використаної літератури;
- створювати додатки до наукової роботи й оформляти наочні матеріали;
- представляти результати свого дослідження;
- виважено, змістовно вести дискусію;
- аналізувати власні помилки і знаходити шляхи їх усунення;
- окреслювати майбутні перспективи своєї наукової діяльності.

Вихованці мають набути досвіду:

- розширення хронологічних і географічних меж джерельної бази;
- виділення окремих аспектів, поглиблення аналізу наукової проблеми;
- редакційно-стилістичної роботи;
- підготовки наукових досліджень до публікації у вигляді наукових і науково-популярних статей;
- підготовки до захисту учнівських науково-дослідницьких робіт (створення доповідей, мультимедійного супроводу, наочних матеріалів);
- вдосконалення риторичних прийомів, психологічної витримки під час публічних виступів і дискусій;
- участі у конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання	Кількість, шт.
<i>Апаратура</i>	
Комп'ютер	1
Принтер	1
Мультимедійний проектор	1
Екран для проектора	1
Мультимедійна дошка	1

Сканер	1
Копіювальний апарат	1
Накопичувач USB Flash-drive	За потребою
<i>Канцелярське приладдя</i>	
Папір друкарський	За потребою
Ручки кулькові	За потребою
Олівці	За потребою
Маркери	За потребою
Лінійки, гумки	За потребою
Папки	За потребою
CD-DVD-диски	За потребою

ЛІТЕРАТУРА

1. Акінфієв О. Реферат як приклад дослідницької роботи учнів / О. Акінфієв // Історія в школі. – 1997. – № 8. – С. 22–23.
2. Бандровський О. Г. Всесвітня історія. Історія України. Підручник для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. Г. Бандровський, В. С. Власов. – К. : – «Генеза», 2014. – 272 с.
3. Бінгем Дж. «Всесвітня історія». Повна ілюстрована енциклопедія. – К. : «Країна мрій», 2007. – 416 с.
4. Богдан С. Наукова робота в МАН : Метод. реком. до її написання й оформлення / С. Богдан. – Луцьк, 1995. – 25 с.
5. Богдан С. Як вибрати тему наукової роботи? : Метод. реком. для слухачів МАН / С. Богдан. – Луцьк, 2001. – 15 с.
6. Бойко Т. Робота з обдарованими дітьми / Т. Бойко // Укр. література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 7. – С. 23–24.
7. Всемирная история. Том 1. – 22. – Мн. : Харвест; М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. илл. – 528 с.
8. Всесвітня історія : Навч. посіб. / Б. М. Гончар, М. Ю. Козицький та ін. – К. : Т-во Знання, КОО, 2002. – 565 с.
9. Газін В. П. Новітня історія країн Європи та Америки, 1918–1945 : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., допов., перероб. / В. П. Газін., С. А. Копилов. – К., 2003. – 329 с.
10. Земерова Т. Ю. Всесвітня історія. Комплексний довідник / Т. Ю. Земерова, Т. В. Воропаєва. – Х. : ФОП Співак В. Л., 2012. – 768 с.
11. Іваницька О. П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945) : Навч. посіб. / О. П. Іваницька. – Вінниця : Фоліант, 2003. – 560 с.
12. Історична наука : термінологічний і понятійний довідник : Навч. посіб. / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. – К. : Вища шк., 2002. – 430 с.
13. Кіндер Г. Всесвітня історія : dtv-Atlas: Пер. з нім. / Г. Кіндер, В. Хільгеман; худож. Гаральд і Рут Букор; наук. ред. пер. : А. Г. Слюсаренко, О. Ф. Іванов. – К. : Знання-Прас, 2001. – 631 с. : іл.
14. Коляда І. А. Всесвітня історія : Підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. А. Коляда, Н. Г. Подаляк. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. – 304 с.

15. Мицик Л. М., Кузьменко Ю. В. Новітня історія країн Європи та Америки (1918–2007) / Л. М. Мицик, Ю. В. Кузьменко. – К. : Академвидав, 2008. – 544 с.
16. Норман Дейвіс. Європа : Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. – К., Основи, 2000. – 1464 с.
17. Організація навчально-дослідницької роботи школярів із використанням українського національного лінгвістичного корпусу [Довгий С. О., Климова К. Я., Комова О. Б. та ін.]; під ред. Довгого С. О., Широкова В. А. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2012. – 245 с.
18. Перша світова війна. Велика війна (1914–1918) і Україна : мовою документів і свідчень / В. Шевченко, О. Реєнт, І. Коляда, О. Кирієнко та ін. – К. : ТОВ «Видавництво Кліо», 2015. – 254 с.
19. Поліхун Н. І. Як стати дослідником : Навч.-метод. посіб. для учнів / Поліхун Н. І. ; відп. за вип. О. Лісовий. – 2-ге вид., допов. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2012. – 224 с.
20. Прокопьев А. Ю. Германия в эпоху религиозного раскола. 1555–1648. СПб. : ИЦ «Гуманитарная Академия», 2002. – 384 с.
21. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького ; відп. ред. А. О. Білецький. – 2-ге вид. – К. : Наук. думка, 1989. – 240 с.
22. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу / Ф. Тоді. Пер. з англ. – К., 2001. – 142 с.
23. Світ на зламі епох : історія кінця ХІХ – середини ХХ ст. : Навч. посіб. для студ. вузів. / Р. М. Постоловський, С. С. Троян, В. Ф. Федорак ; М-во освіти і науки України. – К., 2000. – 240 с.
24. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підруч. – 2-ге вид., перероб. і допов. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання-Прес, 2002. – 244 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

1. <http://humanorigins.si.edu/evidence/human-fossils/species/homo-sapiens>
2. <http://istoryk.in.ua>
3. <http://javot.net/history/index.htm>
4. <http://antiquehistory.ru/istoriya-drevnego-mira-kratko/priroda-i-naselenie-drevney-grecii>.
5. <http://readbookz.com/book/210/7924.html>
6. <http://www.info-library.com.ua/books-text-6947.html>
7. <http://pidruchniki.com/00000000/religiyeznavstvo/islam>
8. <http://javot.net/history/14.htm>
9. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_207
10. <http://femen.org>
11. <http://history.vn.ua/book/history5/125.html>
12. <http://www.world-history.ru>.
13. <http://sashka.inf.ua/history/index.htm>.
14. <http://www.vivl.ru/>.
15. <http://javot.net/history/index.htm>
<http://improvisus.com/ua/vhid.html>.
16. <http://ww2.kulichki.ru>.
17. <http://www.istmira.com/>
18. http://svit.ukrinform.ua/world_history2.php.
19. <http://www.history.org.ua>

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчально-методичне видання

Ігор Коляда, Яніна Камбалова

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
«ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ»**

Дослідницько-експериментальний напрям

Відповідальні за випуск – О. Лісовий, С. Лихота

Дизайн обкладинки – Б. Лісовський

Редактор – А. Саїбова

MARE DU NORD

OCEAN ETHIOPIQUE

OCEANUS

MEXIQUE
PEROU

MARE DU SUD

